

ΤΗΣ ΟΝΤΕΤ ΒΑΡΩΝ-ΒΑΣΑΡ

Η έναρξη της «Τελικής Λύσης»

Ο γδόντα χρόνια πριν, στις 31 Ιουλίου του 1941, μια επιστολή στάλθηκε από τον «Στρατάρχη του Μεγάλου Γερμανικού Ράιχ» Χέρμαν Γκαίρινγκ, δεξί χέρι του Χίτλερ, που βρισκόταν στο Βερολίνο, στον Ράινχαρντ Χάιντριχ, τον Διοικητή της Ανώτατης Υπηρεσίας Ασφαλείας του Ράιχ. Η επιστολή αυτή έχει ιδιαίτερη σημασία, γιατί περιέχει την επίσημη διαταγή για την άμεση έναρξη της γενοκτονίας των Εβραίων. Η εν λόγω επιστολή εγκαινιάζει την «τελική λύση», όπως είναι ο κωδικοποιημένος όρος των Γερμανών για να συγκαλύψουν τη γενοκτονία. Ο όρος επαναλαμβάνεται δύο φορές στο σύντομο, μόλις δύο παραγράφων, κείμενο. Η νέα διαταγή αναφέρει ρητά: «Ως προσθήκη στην προηγούμενη διαταγή που σας είχε δοθεί στις 24 Ιανουαρίου του 1939, να λύσετε το εβραϊκό ζήτημα διά της μεταναστεύσεως και της εκκενώσεως [...] σας αναθέτω τώρα να φέρετε εις πέρας όλες τις προετοιμασίες που αφορούν την οργάνωση, την υλική ενίσχυση και τη χρηματοδότηση για μία **τελική λύση του εβραϊκού ζητήματος** σε όλες τις χώρες της Ευρώπης που τελούν υπό γερμανική επιρροή». (όπου «επιρροή» βλ. Κατοχή). Και η επιστολή κλείνει: «Σας ζητώ να μου υποβάλετε το συντομότερο ένα σχέδιο που να αποδεικνύει την οργάνωση διοικητική και οικονομική της **τελικής λύσης του εβραϊκού ζητήματος**».

Η λύση αυτή τη φορά έπρεπε να είναι «τελική», δηλαδή, οριστική, γιατί θα έδινε τέλος στο άλυτο πρόβλημα. Ποιο ήταν ακριβώς το πρόβλημα που ονομάζεται «εβραϊκό ζήτημα» και ταλανίζει τόσο τους ιθύνοντες του Γ' Ράιχ; Είναι η ίδια η ύπαρξη Εβραίων σε κάθε κατεχόμενη χώρα. Η «εκκένωση», η μεταφορά δηλαδή κυρίως Πολωνοεβραίων σε γκέτο που είχαν δημιουργηθεί γι' αυτόν τον σκοπό «ανατολικά» δεν ήταν επαρκής. Και η μετανάστευση είχε καταστεί αδύνατη από το καλοκαίρι του 1939. Η εξόντωση έπρεπε να είναι ολοσχερής: μέχρι και τον τελευταίο. Γι' αυτό και ο διωγμός που θα επακολοιούθησε θα είναι ανελέητος. Και θα ήταν «τελική» αυτή η λύση, τόσο τελική όσο ο θάνατος. Τότε το «ακατονόμαστο», το «ανείπωτο», αυτό που που φάνταζε αποκείμε παραφροσύνης των επιζώντων όταν το διηγούνταν στην επιστροφή τους από τα στρατόπεδα στους πρώτους που το άκουγαν, άρχισε να λαμβάνει χώρα άμεσα, όπως το ζητούσε η διαταγή που εξέφραζε προφανώς επιθυμία του ίδιου του Χίτλερ.

Συχνά αναφέρεται η Διάσκεψη στη λίμνη Βανζέε στις 20 Ιανουαρίου του 1942 ως αφετηρία της απόφασης και της έναρξης εφαρμογής της «τελικής λύσης». Στη Διάσκεψη αυτή ανακοινώθηκε επίσημα σε δεκαπέντε υψηλόβαθμους αξιωματούχους η απόφαση της εξόντωσης και σε λίγες μέρες άρχισε η εξόντωση στους θαλάμους αερίων του Αουσβιτς. Τότε άρχισαν και οι μαζικές συλλήψεις, οι εκτοπισμοί και οι σιδηροδρομικές αποστολές στα 6 στρατόπεδα θανάτου που βρίσκονταν σε διάφορες ζώνες του κατεχόμενου πολωνικού εδάφους. Το Χέλμνο, όπου θανατώνονται για πρώτη φορά Εβραίοι με αέριο σε κλειστά φορτηγά ήδη από τον Δεκέμβριο του '41, το Σόμπιμπορ, το Μπέλζετς, η Τρεμπλίγκα, όπου δεν υπάρχουν θάλαμοι

αερίων ούτε κρεματόρια, αλλά μαζικές δολοφονίες, το Μαϊντάνεκ και το Αουσβιτς-Μπιρκενάου, το τεχνολογικά «ανώτερο» όλων, αποτελούν τα 6 στρατόπεδα όπου θανατώθηκαν συστηματικά Εβραίοι απ' όλες τις κατεχόμενες χώρες της Ευρώπης, τα κέντρα θανάτωσης της «τελικής λύσης».

Το Ολοκαύτωμα όμως, ή αλλιώς η Shoah, όροι που θα καθιερωθούν και οι δύο διεθνώς στη δεκαετία του '80, για να ονομάσουν το ακατονόμαστο, έχει ξεκινήσει περίπου 6 μήνες νωρίτερα και σηματοδοτείται από την προέλαση του γερμανικού στρατού στις χώρες της Σοβιετικής Ένωσης, ήδη δηλαδή από τον Ιούνιο του 1941, κατά την «επιχείρηση Μπαρμπαρόσα», όπως την ονόμασαν οι ίδιοι οι ναζί. Σ' αυτήν την περίοδο τα στρατόπεδα θανάτου, με τους θαλάμους αερίων και τα κρεματόρια, δεν ήταν ακόμη έτοιμα ούτε είχε οργανωθεί το σύστημα των εκτοπισμών. Η «τελική λύση» ξεκίνησε λοιπόν με μαζικές εκτελέσεις σ' αυτές τις χώρες.

Η εξόντωση γινόταν με επιτόπου δολοφονία με πυροβόλο όπλο από τα Einsatzgruppen, τις «Ειδικές Μονάδες», δηλαδή τα ναζιστικά τάγματα θανάτου. Σ' αυτές τις μαζικές δολοφονίες συμμετείχαν συχνά πρόθυμα και ντόπιοι πληθυσμοί, που διαπνέονταν από έντονο αντισημιτισμό,

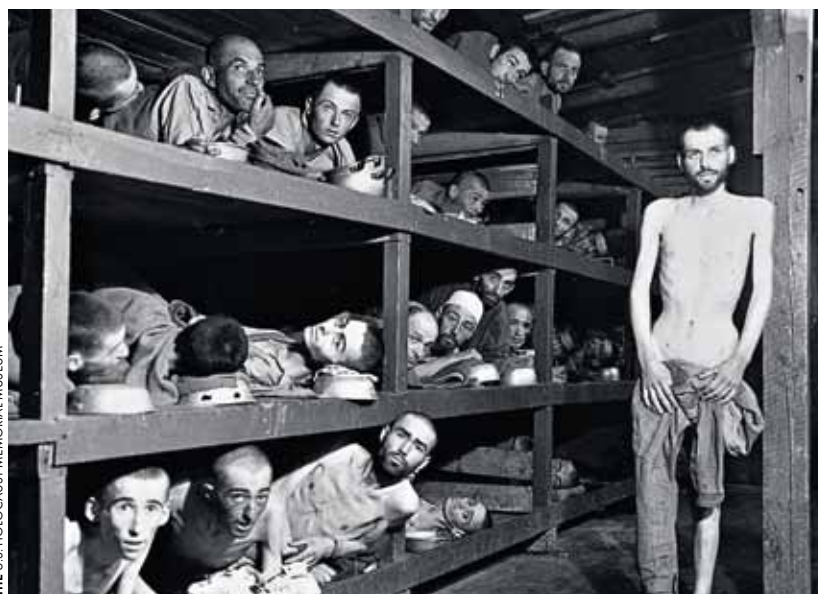
όπως στην Ουκρανία. Από τον Ιούνιο ήδη δολοφονούνταν άντρες, από τον Αύγουστο του 1941, μετά δηλαδή από αυτήν τη διαταγή, άρχισαν να δολοφονούνται και γυναίκες και παιδιά. Η πρακτική εφαρμόστηκε γρήγορα και στην Πολωνία. Γκέτο ολόκληρα, χωριά ολόκληρα, ξεθεμελιώθηκαν και εκατοντάδες χιλιάδες άνθρωποι οδηγήθηκαν σε χαράδρες και σε τόπους όπου έσκαβαν μόνοι τους τεράστιες τάφους για να υποδεχτούν τα πτώματα των δικών τους και των ίδιων. Το συγκλονιστικό έργο του Βασίλι Γκρόσμαν, του οποίου η κοινότητα καταγωγής και η πολυαγαπημένη μητέρα δολοφονήθηκαν μ' αυτόν τον αποτρόπαιο τρόπο, μεταφέρει την οδύνη στο συγκλονιστικό του έργο *Βίος και πεπρωμένο* αλλά και στο *Η κόλαση της Τρεμπλίγκα* που κυκλοφόρησε πρόσφατα στα ελληνικά. Ο Γκρόσμαν, καθώς συνόδευε ως πολεμικός ανταποκριτής τον νικηφόρο Κόκκινο Στρατό στην προέλασή του στην Ουκρανία και στην Πολωνία, βρέθηκε αντιμέτωπος και με τα ίχνη της εξόντωσης των Εβραίων όταν ανακάλυψαν τους μαζικούς τάφους στο Μπάμπι Γιαρ, τον τόπο μαζικής εκτέλεσης 33.771 ανθρώπων, που έλαβε χώρα στις 29 και 30 Σεπτεμβρίου του 1941. Πολλές εκατοντάδες χιλιάδες Εβραίοι ζούσαν ακόμη σ' αυτές τις χώρες παρά τα πογκρόμ επί Τσάρων και τη μαζική μετανάστευση στις ΗΠΑ και οι περισσότεροι βρήκαν τον φριχτό αυτό θάνατο.

Στόχος ήταν να εξολοθρευθούν όλοι, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών. Πώς όμως να επιτευχθεί αυτό; Ενα τεράστιο λουτρό αίματος επακολοιούθησε. Γρήγορα φάνηκε πως θα χρειαζόνταν άλλες μέθοδοι. Και σε δεύτερη φάση άρχισαν οι εκτοπισμοί στα στρατόπεδα του θανάτου. Ετσι ο συνολικός αριθμός των θυμάτων, όσων δολοφονήθηκαν σε μαζικές εκτελέσεις και όσων δολοφονήθηκαν στους θαλάμους αερίων, έφτασε τα 6.000.000 περίπου.

Ο Σαούλ Φριντλέντερ, μείζων ιστορικός του Ολοκαυτώματος, έχει γράψει πως για τον ναζιστικό αντισημιτισμό και «ο τελευταίος εν ζωή Εβραίος αποτελεί θανάσιμη και ενεργή απειλή». Η φράση αυτή εξηγεί ακατανόητα εγκλήματα, σχεδόν της τελευταίας στιγμής, για ασήμαντες πληθυσμιακές ομάδες, όπως ήταν οι εκτοπίσεις από τα ελληνικά νησιά Κρήτη και Κέρκυρα τον Ιούνιο και Ρόδο και Κω τον Ιούλιο του 1944. Αυτές οι εκτοπίσεις παρουσίαζαν και μία επιπλέον οργανωτική δυσκολία, αφού ήταν

η μοναδική φορά που για την εκτόπιση Εβραίων έπρεπε να επιστρατευτούν πλοία. Τι σημασία είχαν αλήθεια οι λίγες χιλιάδες αυτοί άνθρωποι στην ανατολική άκρη της Μεσογείου, όταν τον Ιούνιο του 1944 έχει γίνει η απόβαση στη Νορμανδία και τον Αύγουστο απελευθερώνεται το Παρίσι; Η φράση του Φριντλέντερ είναι, νομίζω, το κλειδί. «Κι ο τελευταίος εν ζωή...». Γι' αυτό και το πλοίο από τη Ρόδο θα σταματήσει στη Λέρο για να πάρει έναν μόνο Εβραίο! Μόνον έτσι η λύση του άλυτου προβλήματος, η εξολόθρευση των απανταχού Εβραίων, θα ήταν πραγματικά «τελική».

Η Οντέτ Βαρών-Βασάρ είναι ιστορικός και συγγραφέας των Βιβλίων *Η ενθλίψωση μιας γενιάς. Νέοι και Νέες στην Κατοχή και στην Αντίσταση* (Εστία 2009) και *Η ανάδυση μιας δύσκολης μνήμης. Κείμενα για τη γενοκτονία των Εβραίων* (Εστία, 2013)

THE U.S. HOLOCAUST MEMORIAL MUSEUM

Η λύση αυτή τη φορά έπρεπε να είναι «τελική», δηλαδή, οριστική, γιατί θα έδινε τέλος στο άλυτο πρόβλημα. Ποιο ήταν ακριβώς το πρόβλημα που ονομάζεται «εβραϊκό ζήτημα» και ταλανίζει τόσο τους ιθύνοντες του Γ' Ράιχ; Είναι η ίδια η ύπαρξη Εβραίων σε κάθε κατεχόμενη χώρα